

منابع: عباسقلی آقا باکیخانوف، گلستان ارم، چاپ عبدالکریم علیزاده و دیگران، باکو ۱۹۷۰؛

Shirin Akiner, *Islamic peoples of the Soviet Union*, London 1983; *Azərbaycanın demografik göstəriciləri= Demographic indicators of Azerbaijan*, Bakı: Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi, 2018; Alexandre Bennigsen and S. Enders Wimbush, *Muslims of the Soviet empire: a guide*, London 1985; John M. Clifton et al., "The sociolinguistic situation of the Budukh in Azerbaijan", SIL International, 2005a. Retrieved Dec. 24, 2018, from <https://www.sil.org/resources/publications/entry/9084>; idem, "The sociolinguistic situation of the Khinalug in Azerbaijan", SIL International, 2005b. Retrieved Dec. 24, 2018, from <https://www.sil.org/resources/archives/9007>; idem, "The sociolinguistic situation of the Kryz in Azerbaijan", SIL International, 2005c. Retrieved Dec. 24, 2018, from <https://www.sil.org/resources/archives/9143>; *EP², suppl. s.v. "Sh āh Dāgh"*; *Encyclopedia of world cultures*, ed. David Levinson, Boston, Mass.: G. K. Hall, 1991-1996, s.v. "Khinalugs" (by Natalia G. Volkova, tr. Kevin Tuite); *An Ethnohistorical dictionary of the Russian and Soviet empires*, ed. James S. Olson, Westport: Greenwood, 1994; Bernhard Geiger, *Peoples and languages of the Caucasus: a synopsis*, The Hague, 1959; "Natsional'nyy sostav naseleniya po respublikam SSSR: Vsesoyuznaya perepis' naseleniya 1979 goda" (in Cyrillic), Demoscope weekly, 2018. Retrieved Dec. 24, 2018, from http://www.demoscope.ru/weekly/ssp/sng_nac_79.php; Wolfgang Schulze, "Towards a history of Khinalug", Academia, 2008. Retrieved Dec. 24, 2018, from https://www.academia.edu/21013183/Towards_a_History_of_Khinalug-2008; Ronald Wixman, *The peoples of the USSR: an ethnographic handbook*, New York 1984.

/ علی‌بابایی درمنی /

شاهدانه ← بنگ

شاهدی، ابراهیم‌دهه، ادیب و صوفی عثمانی در قرن نهم و دهم. گزارش زندگی او در منابع و تذکرها کوتاه و پراکنده است. بیشترین گزارش از زندگی شاهدی مطالبی است که خود

در سده‌های سیزدهم / نوزدهم و چهاردهم / بیستم، شمار کسانی که خود را خینالوگ می‌دانسته‌اند، به سبب مستحیل شدن در میان آذربایجانها رو به کاستی داشت. جمعیت خینالوگها که در ۱۸۵۹/۱۲۷۵، حدود ۲۳۰۰ تن بود، در ۱۹۲۶/۱۳۴۴، به ۱۴۰۰ کاهش یافت که از میان آنها فقط ۱۰۵ تن خود را خینالوگ‌تبار می‌دانستند و بقیه خود را ترکی آذربایجانی به شمار می‌آوردند (دایرةالمعارف فرهنگهای جهان، ج ۶، ص ۱۹۸). پس از استقلال جمهوری آذربایجان، زبان خینالوگی مدتی از ۱۳۷۲ش تا ۱۳۷۸ش / ۱۹۹۳-۱۹۹۹، در مقطع ابتدایی مدارس منطقه خینالوگها تدریس می‌شد. پس از آن، آموزش این زبان متوقف شد و مقررات سختگیرانه‌ای برای الزام به سخن‌گفتن به زبان ترکی آذربایجانی در مدارس وضع گردید. در سالهای اخیر بسیاری از خینالوگها به قبه و دیگر شهرهای جمهوری آذربایجان مهاجرت کرده‌اند. روند استحاله در میان خینالوگهایی که به دیگر شهرها مهاجرت کرده‌اند، شتاب بیشتری دارد؛ اما کاربرد زبان خینالوگ در روستا با وجود نفوذ زبان ترکی آذربایجانی، استمرار یافته‌است (← کلیفتون، ۲۰۰۵، ص ۱۶۶). در سرشماری جمهوری آذربایجان در ۱۳۸۸ش / ۲۰۰۹، حدود ۲۲۰۰ تن خینالوگ در این جمهوری زندگی می‌کنند (← شاخصهای جمعیتی آذربایجان، ص ۵۴-۵۵).

کریزها یا جکها تیره‌ای دیگر از مردم شاه‌داغ‌اند که نام خود را از دهکده‌های کریز و جک گرفته‌اند. آنها در روستاهای کریز، جک، گاپوت^۱ و الیک^۲ در شمال رود کودیال‌چای^۳ در ناحیه قبه جمهوری آذربایجان زندگی می‌کنند. زبان روستاهای جک، گاپوت و الیک اختلاف جزئی با هم دارد؛ در صورتی که زبان روستای کریز، که در ارتفاعات و در فاصله دورتری واقع است، تفاوت بسیاری با سه روستای پیشین دارد. به‌رغم این تفاوت‌های زبانی، نام جک یا کریز برای اطلاق بر مجموع این مردم رواج یافته‌است. در سرشماری ۱۳۰۵ش / ۱۹۲۶، نام جک به مجموع این مردم اطلاق می‌گردید، اما پس از آن، نام کریز رواج بیشتری یافت. کریزها مسلمان و سنی‌مذهب‌اند و علاوه بر چهار روستای مذکور، در روستاهای دیگری هم ساکن‌اند. در سده سیزدهم / اوایل سده بیستم، شماری از کریزها از روستای گاپوت به ناحیه اسماعیلی جمهوری آذربایجان رفتند و در روستاهای حاجی‌حاتملی و ملاسحاق ساکن شدند. شماری از آنها هم در ناحیه خاچماز زندگی می‌کنند (← آکینر، ص ۲۵۸-۲۵۹؛ گایگر، ص ۴۳؛ کلیفتون، ۲۰۰۵، ص ۳-۶، ۹). امروزه بر اساس سرشماریهای رسمی جمهوری آذربایجان، جمعیت کریزها حدود ۴۴۰۰ تن است (← شاخصهای جمعیتی آذربایجان، همانجا).

1. Gaput

2. əlik

3. Kudial Chai